

Чогаадыг хынаарының негелделери
родная (тувинская) литература на 2019 год

подготовлен государственным бюджетным научным учреждением
 Министерства образования и науки Республики Тыва “Институтом развития
 национальной школы”

Чогаадыг хынаарының негелделери

Чогаадыг хынаарының негелделери [6,19]:

Н1. Темага дүгжүп турары.	
Доозукчу шилип алганы теманы бодунуң бодап турары-биле бадыткалдыг чижектерлиг азы ук темага дүүштүр амыдыралдан алган чижектер, цитата, ушта бижилгелер кириштирип тодаргай чырыткан. Чогаалдың сөзүглелин болгаш аңаа хамаарышкан сайгарылгалыг ажылдарны кончуг эки билирин херечилеп турар бадыткалдарлыг. Чогаадыгның түңнел сорулгазы билдингир ажыттынган.	2
Доозукчу шилип алганы теманы ханы эвес сайгарып турар. Бадыткалдыг чижектер бар-даа болза, чогаадыгның кезектерин тодаргай чарып албаан. Чогаадыгның түңнел сорулгазы ажыдарын оралдашкан.	1
Чогаадыг темага дүүшпейн турар.	0
Н2. Теманы ажытканының бадыткалды. Чогаал сөзүглелдерин ажылынга кириштирип турары.	
Доозукчу теманы долу ажыдарынга бирден эвээш эвес чогаалдарны таарыштыр, бадыткалдыг чижектер кылдыр чогуумчалыг кириштирип ажылдаан. Ажылдың иштики утказынга хамаарыштыр өөреникчи тема, чөрүлдээ, сюжет азы характеристика дээн чижектиг сайгарар кезектерини чечен чогаалды долу сайгарарынга дүүштүр дес-дараалашкак уткалыг ажылдаан. Чогаадында 1 барымдаалыг частырыг (автор азы чогаал адында чазыг, чогаал маадырларының аттарында, чогаал иштинде черлер аттарында, сюжеттиг шугумда, литературлуг болгаш төөгүлүг барымдааларда частырыг) бар.	2
Доозукчунуң чогаадының иштики утказында бадыткалдыг литературлуг чижектерни кириштирип турар-даа болза, ханы эвес, ниити бодалдар-биле кызыгаарланып турар азы чүгле эдерти чугаалаан аян бар. Литературлуг сайгарылгазында 2 – 3 барымдаалыг частырыглар бар.	1
Доозукчунуң чогаадында бадыткалдыг литературлуг чижектер кириштирбээн, шуут чок. Теманы ажыдарынга кандыг-бир чогаалдың чүгле адын кирип каан, а ук чогаалдан сайгарылгага дүүштүр ажыглаан чижек чок. Азы чогаадында 5 азы оон хөй барымдаалыг чижектерни часкан.	0
Н3. Композиция.	
Чогаадыгның композицияныңкезектеридес-дараалашкак, шын логиктиг харылзаалыг, иштики утказында бодалдар тода, шуушкак илереттинген, хемчээл талазы-биле дүгжүп турар, артык катаптаашкыннар чок, долу уткалыг.	2
Чогаадыгның композицияныңкезектеридес-дараалашкак, шын логиктиг харылзаалыг, ынчалза-даа иштики утказында бодалдар тода эвес, бодалдарның дес-дараалашкаа сагыттынмаан, херек чок катаптаашкыннар кире берген. Композицияның кезектери шын илереттинген-даа болза,	1

уткалыг кезектер аразында харылзаа чок, бодалдар үстүп турар; бодал чедир сайзырал албайн, катаптап турар.	
Бадыткалдар шынныг эвес, бодалдарның дес-дараалашкаа чок, кандыг бодал илередиксээни билдинмес. Бижээн чүүлүнде медээ бадыткал чок, бодалдың логиктиг харылзаазы, дес-дараалашкаа чок, сагыттынмаан.	0
Н4. Чугаазының шынары.	
Доозукчу бодалдарын шын, тода, дылдың чурумалдыг аргаларын, домак тургузуунга хамаарыштыр грамматиктиг хевирлерни чедимчелиг ажыглавышаан, херек апарганда, терминнерни кирип, катаптаашкыннар чок илередип турар.	2
Доозукчу бодалдарын шын илередип турза-даа, ооң дыл-домаа чегей, сөс курлавыры эвээш, домактарның тургузуу чаңгыс аай.	1
Доозукчунуң дыл-домааның чедимче чогуңдан, ооң чүнү илередиксээни тодаргай билдинмес. Сөс курлавыры эвээш, домактарның тургузуу чаңгыс аай, кара чугаа аяны колдап турар, жаргоннар ажыглаттынып турар.	0
Н5. Чогаадыгның онзагайы.	
Доозукчу теманы чырыдарыңга чогаадыкчы, бот-тускайлаң арганы ажыглап турар (бадыткалдыг чижектерлиг азы ук темага дүүштүр амыдыралдан алган чижектер, чаа медээлер, цитата, ушта бижилгелер кириштирип тодаргай чырыткан). Бижиир аяны тускай, стиль нормалары сагыттынып турар.	1
Доозукчунуң ажылында бот-тускайлаң аян чок. Демдеглептер хире онзагай чүүл чок.	0
Н6. Чугаа нормадын сагааны.	
Бижимел чугаазында 2-ден хөй эвес чазыглар бар.	2
Бижимел чугаазында 3-4 чазыглар бар.	1
Бижимел чугаазында 5-тен хөй чазыглар бар.	0
Н7. Орфографтыг нормада частырыглар.	
Орфографтыг частырыглар чок, азы улуг эвес 1 частырыг бар.	3
Орфографтыг 2-3 частырыглар бар.	2
Орфографтыг 4-5 частырыглар бар	1
Орфографтыг 5-тен хөй частырыглар бар .	0
Н8. Пунктуацияда частырыглар.	
Пунктуациялыг частырыглар чок, азы 1 улуг эвес частырыг бар.	3
Пунктуациялыг 2-3 частырыглар бар.	2
Пунктуациялыг 4-5 частырыглар бар.	1
Пунктуациялыг 5-тен хөй частырыглар бар.	0
Н9. Грамматиктиг нормада частырыглар.	
Грамматиктиг 2 частырыглар эрте берген.	2
Грамматиктиг 3-4 частырыглар бар.	1
Грамматиктиг 5 азы оон-даа хөй частырыглар бар.	0
Н10. Чогаадыгның немелде материалының бадыткалды.	
Чогаадыгның немелде материалында бадыткалдыг чазыг чок.	1
Чогаадыгның немелде материалында бадыткалдыг частырыглар (бир азы оон хөй) бар.	0
Ниити бедик балл:	20

Ортумак школаның доозукчунуң шилилгелиг шылгалдазын (чогаадыын) хынаарының негелделеринге дүүштүр ниити демдээн салыры:

5 баллга	“2”	“3”	“4”	“5”
-----------------	------------	------------	------------	------------

демдекти салыры				
Ниити балл	0-8	9-12	13-17	18-20